

ตำนานพระโกษาวิสุทธิ และ หีบศพบรรพตศักดิ์
กรมพระสมมตอมรพันธุ์ กรมพระดำรงราชานุภาพ
และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์
ช่วยกันทรงเรียบเรียง

พิมพ์ในการปลงศพ

นางสาวจันทน์ พุกกะเวส

เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

หอสมุดแห่งชาติ

ตำนานพระโกษาธิบดี และ หีบศพบรรดาศักดิ์
กรมพระสมมตอมรพันธุ์ กรมพระดำรงราชานุภาพ
และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์
ช่วยกันทรงเรียบเรียง

พิมพ์ในการปลงศพ

นางสาวจ้านง พุกกะเวส

เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เลขที่ 313

เลขที่ 393.2

ส 243

เลขทะเบียน พ.๑๖๖๖๖

คำนำ

เรื่องตำนานพระโกษุ และหีบศพบรรพตศักดิ์นั้น
มีมาดังนี้ เดิมพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมต
อมรพันธุ์ เสด็จดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีหอพระสมุด
สำหรับพระนคร ทรงค้นพบบัญชีพระนามที่ได้ทรงพระ
โกษุของใหญ่มีกไว้ในห้องอาลักษณ์ มีรายพระนาม
ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๔ กรมพระ
สมมต ฯ ทรงเรียบเรียงเพิ่มเติมต่อมาจนถึงรัชกาล
ที่ ๖ ประทานไว้ในหอพระสมุด ฯ ข้าพเจ้าเห็นสมควร
จะพิมพ์บัญชีนี้ให้ปรากฏ ทั่วเป็นของใจหายกันอยู่
เนื่อง ๆ ว่าพระศพเจ้านายพระองค์ไหนได้ทรงพระโกษุ
ทองบ้าง ครั้นเมื่อเอาบัญชีของกรมพระสมมต ฯ มา
ตรวจก็เกิดความคิดขึ้นว่า ควรจะเรียงตำนานพระโกษุ
อื่น ๆ ขึ้นด้วย พิมพ์รักษาไว้อย่าให้ความรู้ในเรื่อง
พระโกษุสูญเสีย ข้าพเจ้าจึงขยายเรื่องเรียบเรียงเป็น

ตำนานพระโกษฐ เมื่อแต่งแล้วส่งไปถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้า
กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ขอให้ทรงช่วยตรวจแก้ไข
เรียบร้อย ใต้ทรงพระอุทสาหะเสด็จไปตรวจดูโดยทาง
ฝมือข้าง แล้วทรงแก้ไขเรื่องตำนานพระโกษฐที่
ข้าพเจ้าเรียบไป จนสำเร็จเป็นรูปอย่างพิมพ์ไว้ในสมท
เล่มนี้ เรื่องตำนานพระโกษฐจึงเป็นเรื่องที่ไต่ต่าง ๓ คน
ด้วยกัน

ส่วนตำนานหีบศพบรรพตาคักคินัน เกิดขึ้นด้วยพระ
คำวิสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศ ๑ ในขณะที่ทรงช่วยแก้ไข
ตำนานพระโกษฐ ทรงเห็นว่าเมื่อมีตำนานพระโกษฐ
แล้วสมควรมีตำนานหีบศพบรรพตาคักคินันเป็นคู่กัน ทรง
รับจะเรียบเรียงประทาน ตำนานพระโกษฐนั้นหอพระ
สมท ๑ ได้รวมพิมพ์ไว้ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๘
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศ ๑ ทรง
เรียบเรียงตำนานหีบศพบรรพตาคักคินันแล้วประทานมา จึง
ได้รวมพิมพ์กับตำนานพระโกษฐอีกครั้ง ๑ เมื่อ

ก

พ.ศ. ๒๔๖๘ เรื่องตำนานพระโกษาจุและหีบศพบรรพการัก
มีมาดังนี้

บัดนี้ อำมาตย์โท พระพิรุฬห์พิทยาพรณ มาขอ
อนุญาตหนังสือเรื่องนต่อราชบัณฑิตยสภาเพื่อพิมพ์แจก
ในงานศพ นางสาวจ้านง พุกกระเวส ผู้เป็นธิดา กรรมการ
จึงอนุญาตให้พิมพ์ตามประสงค์ และขออนุโมทนาใน
กุศลเจตนาด้วย

วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

ดร. ๒๖ ๒๖๒๒๒๒

นายคณาธิบดีกตยสภา

สารบัญ

ตำนานพระโกษฐ์	หน้า ๑
โกษฐ์แปดเหลี่ยม	,, ๒
โกษฐ์โก	,, ๔
พระโกษฐ์กัณฑ์	,, ๕
พระโกษฐ์ไม้สิบสอง	,, ๖
พระโกษฐ์ทองใหญ่	,, ๗
รายพระนามที่ทรงพระโกษฐ์ทองใหญ่	,, ๘
พระโกษฐ์พระองค์เจ้า	,, ๑๓
พระโกษฐ์ทองน้อย	,, ๑๔
พระโกษฐ์มณฑปน้อย	,, ๑๕
พระโกษฐ์มณฑปใหญ่	,, ๑๕
โกษฐ์เกราะ	,, ๑๖
โกษฐ์ราชินิกุล	,, ๑๖
พระโกษฐ์ทองเล็ก	,, ๑๖
รายพระนามทรงพระโกษฐ์ทองเล็ก	,, ๑๗
พระโกษฐ์ทองรองทรง	,, ๑๗
ว่าด้วยเครื่องประทับพระโกษฐ์	,, ๑๘

๗	
ตำนานหีบศพบรรดาศักดิ์	หน้า ๑๕
หีบทองทิพย์	,, ๒๐
หีบเชิงชาย	,, ๒๑
หีบลายทรงเขี้ยวฉันท	,, ๒๓
หีบลายมังกร	,, ๒๓
หีบกุณฑล	,, ๒๕
หีบทองทราย	,, ๒๕
หีบทองลายเครือชิงหุ่น	,, ๒๖
หีบทองลายก้านขด	,, ๒๖
ว่าด้วยเครื่องประกอบหีบ	,, ๒๗

ตำนานพระโกษฐ์

พระโกษฐ์ที่ทรงพระบรมศพ และพระศพเจ้านาย กับ
โกษฐ์พระราชทานสำหรับศพข้าราชการผู้มีบรรดาศักดิ์สูง
ซึ่งมีอยู่ในเวลานี้ ๓๔ อย่าง เวียงโคยลำดับยศเป็น
ดังนี้

- ๑ พระโกษฐ์ทองใหญ่
- ๒ พระโกษฐ์ทองรองทรง นับเสมอพระโกษฐ์
ทองใหญ่
- ๓ พระโกษฐ์ทองเล็ก
- ๔ พระโกษฐ์ทองน้อย
- ๕ พระโกษฐ์กุดั่นใหญ่
- ๖ พระโกษฐ์กุดั่นน้อย
- ๗ พระโกษฐ์มณฑปใหญ่
- ๘ พระโกษฐ์มณฑปน้อย

๙ พระโกษฐ์ไม้ สิบสอง

๑๐ พระโกษฐ์พระองค์เจ้า เดิมเรียกว่าโกษฐ์ลังกา

๑๑ โกษฐ์ราชินีกุล

๑๒ โกษฐ์เกราะ

๑๓ โกษฐ์แปดเหลี่ยม

๑๔ โกษฐ์โต

เรื่องตำนานพระโกษฐ์ทั้งปวงนี้ มีปรากฏในหนังสือ
พระราชพงศาวดารบ้าง ตำนานนิชฐานเอียบ้าง มีเนื้อ
ความถึงแสงทองไข่น้ำ เรียงลำดับตามสมัยที่สร้าง

ที่ ๑ โกษฐ์แปดเหลี่ยม มีอยู่ ๔ โกษฐ์ด้วยกัน
แต่โกษฐ์หนึ่งนั้นเก่ามาก ไม่ทราบตำนานว่าสร้าง

ครั้งไหน สักเกตทำนองลวดลายเห็นเป็นอย่างเดียวกับ
ช่างครุฑรัชกาลที่ ๑ แต่ฝีมือทำนั้นหยาบมาก ถ้าจะ

กะเอาว่าสร้างครั้งกรุงธนบุรี ก็เห็นว่าจะเป็นการสมควร
ด้วยเหตุข้อ ๑ ยุคนั้นเวลาว่างการทัพศึกมีน้อย งาน
พระเมรุต้องรีบชิงทำในเวลาว่างอันเป็นเวลาสั้น จึงต้อง

เร่งทำเอาแต่พอให้ใช้ไต่ทำงาน จะให้ถึงตามดังที่
 ไม่ได้ ข้อ ๒ โภษะจุ้แปดเหลียมนี้เป็นอย่างเดียวกันกับ
 พระโภษะจุ้กัณฑ์อื่นมีตำนานปรากฏว่าสร้างเป็นครั้งแรก
 ในรัชกาลที่ ๑ โภษะจุ้แปดเหลียมต้องมียกก่อนแล้ว
 พระโภษะจุ้กัณฑ์ทำเอาอย่างโภษะจุ้แปดเหลียมจึงจะเป็นได้
 ซึ่งโภษะจุ้แปดเหลียมจะทำทีหลัง เอาอย่างพระโภษะจุ้
 กัณฑ์นั้นเป็นไปไม่ได้ ใช้ประกอบศพที่ต่ำก็เป็นการ
 เทียมสูง เข้าใจว่าโภษะจุ้แปดเหลียมนี้เก่าแก่กว่าโภษะจุ้
 ชนิดอื่นหมด ด้วยยอดเป็นหลังคา คงเป็นแบบแรกที่
 แปลงมาจากเหมตังแต่ครั้งกรุงเก่า ยิ่งอีก ๓ โภษะจุ้นั้น
 โภษะจุ้ ๑ ก็ไม่ทราบแน่ชัดว่าสร้างเมื่อไร แต่สังเกตผล
 เห็นว่าคงทำารรัชกาลที่ ๓ หรือที่ ๔ เหตุที่ทำขึ้นอีก
 ก็คงเป็นด้วยโภษะจุ้เดียวไม่พอใช้ อีกโภษะจุ้ ๑ กรม
 หมื่นปราบปรบภัยทำขึ้นในรัชกาลที่ ๕ ใช้ประกอบศพ
 หม่อมแม้น ในสมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาภาณุพันธุ
 วงศ์วรเดช เป็นคราวแรก ด้วยประสงค์ให้งามสะอาด

เพราะโกษฐ์เก่าใช้นานยับเยินมาก อีกโกษฐ์ ๑
กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจขอพระบรมราชานุญาตทำ
ถวายในรัชกาลที่ ๒ ใช้ประกอบศพเจ้าจอมมารดา
สังวาลเป็นเค็ม ด้วยประสงค์ความงามเช่นเดียวกัน

ที่ ๒ โกษฐ์โถ มีอยู่ ๒ โกษฐ์ โกษฐ์ ๑ นั้นเก่า
มาก ลวดลายแลฝีมือเหมือนกับโกษฐ์แปดเหลี่ยม
ใบเก่า เห็นได้ว่าทำรุ่นราวคราวเดียวกัน ไม่ปรากฏ
ตำนานว่าสร้างเมื่อไร ได้ยินแต่กล่าวกันว่าเป็นโกษฐ์
เก่าแก่ ใช้มาแต่ในรัชกาลที่ ๑ แล้ว คำกล่าว
เช่นนี้ประกอบกับฝีมือที่ทำรุ่นเดียวกับโกษฐ์แปดเหลี่ยม
ชักให้น่าเชื่อขึ้นอีก ว่าโกษฐ์แปดเหลี่ยมแลโกษฐ์โถ
ทั้ง ๒ อย่างนี้ สร้างแต่ครั้งกรุงธนบุรี เหตุใดจึงเรียก
โกษฐ์โถก็เข้าใจไม่ได้ รูปก็ไม่เห็นเหมือนโถ ทรง
อย่างโกษฐ์แปดเหลี่ยมนั่นเอง แต่เหลากลมยอดเป็น
ทรงมงกุฎเหมือนชฎาละคอน คงจะทำที่หลังโกษฐ์
แปดเหลี่ยม แลเห็นจะใช้เป็นยศสูงกว่าโกษฐ์แปด

เหลี่ยม ทกวนนไช้สำหรับพระราชทานพระราชาคณะ
 เลขาราชการที่มีบรรพการศักดิ์ไ้รับพระราชทานโกยฐ์เป็น
 ชั้นต้น อีกโกยฐ์ ๑ เป็นของทำเคิมขึ้นใหม่ พระ
 วรวงศ์เธอ พระวงศ์เจ้าอลองการเป็นผู้ทำ โดยรับสั่ง
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาบำราบ
 ประปักษ์ เมื่อในรัชกาลที่ ๕ เพราะโกยฐ์เคิมวไม่พอใช้
 ที่ ๓ พระโกยฐ์กุดัน ๒ พระโกยฐ์ สร้างใน
 รัชกาลที่ ๑ เมื่อขมมะแมจุลศักราช ๑๑๖๑ (พ.ศ. ๒๓๔๒)
 ทรงพระศพลสมเด็จพระเจ้าพนางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา
 ทพสทาวดี แลเจ้าฟ้ากรมพระศรีสทวารักษ์ เมื่อทรง
 พระศพลสมเด็จพระพนางหิมทองคำทั้ง ๓ พระโกยฐ์ ตาม
 คั้ที่ว่ากันว่า พระโกยฐ์กุดันนั้นชำรุดหายไปเสียองค์ ๑
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาบำราบ
 ประปักษ์ ทรงค้นหาไ้มาแต่ตัวพระโกยฐ์ จึงทรงทำฝา
 แลฐึ้นใหม่ประกอยเข้า พระโกยฐ์องค์นี้เรียกว่า
 “ กุดั้ใหญ่ ” ฝม่อทำซึ่งปรากฏอยู่ที่กายพระโกยฐ์นั้น

งามอย่างยิ่ง สมกับที่มิตำนานว่าเป็นของทำในรัชกาล
ที่ ๑ อีกรงค์ ๑ เรียกว่า “กุ่มน้อย” องค์ที่ว่าไม่
ได้จารุทศนุหาย แต่ทำนองลายในกายไม่ค่อยเทียบ
ทันเสมอกันกับพระโกษจุฑันใหญ่ อันมีตำนานว่าทำ
พร้อมกัน อาจจะเป็นตัวแทนเสียแล้วก็ได้ พระโกษ
ทั้ง ๒ องค์เก็บคติใช้ต่างกัน ทักวนันถ์ว่าพระ
โกษจุฑันใหญ่เก็บคติสูงกว่าพระโกษจุฑันน้อย
แลพระโกษจุฑันน้อยนี้ กรมหมื่นปรายประกายได้ทูล
สร้างเติมขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีกรงค์ ๑

ที่ ๔ พระโกษจุไม่ สิบสอง มีตำนานว่าสร้างใน
รัชกาลที่ ๑ เมื่อพุทธศักราช ๑๓๖๕ (พ.ศ. ๒๓๔๖)
ทรงพระศุภกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ครั้น
ห้ามทองคำ ในบัดนี้พระโกษจุไม่ สิบสองมี ๒ องค์
เป็นของเก่าองค์ ๑ เป็นของสร้างเติมขึ้นใหม่อีกรงค์ ๑
แต่ไม่ได้ความว่าสร้างเติมขึ้นเมื่อไร แลทั้ง ๒ องค์
นี้รูปทรงก็ไม่เหมือนกัน องค์หนึ่งยอดเป็นทรงพุ่ม

อีกองค์หนึ่ง ยอดเดิมเป็นทรงปริกต่อแก้เป็นทรงมงกุฏ
เห็นได้ว่าทำใช้ต่างคราวต่างชั้นมีไต่ถ้ายอย่างออกจาก
กัน และมีไต่มีประสงค์จะใส่แทนกันหรือตั้งคักัน แต่
หากคราวใดคราวหนึ่งต้องการตั้งคักัน จึงต่อยอดขึ้นพอให้
คเทียบกันขึ้นไปได้ สิ่งเกิดครบทรงลวดลายทั้ง ๒ องค์
ไม่เห็นสมเป็นฝีมือช่างในรัชกาลที่ ๓ สลักองค์เดียว

ที่ ๕ พระโกษฐ์ทองใหญ่ สร้างในรัชกาลที่ ๓
เมื่อมะโรง รุศคักราช ๑๑๗๐ (พ.ศ. ๒๓๕๓) พระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้หล่อทองที่หุ้ม
พระโกษฐ์ก้นมาทำพระโกษฐ์ทองใหญ่ขึ้นไว้ สำหรับ
พระบรมศพของพระองค์ เมื่อทำพระโกษฐ์องค์สำเร็จ
แล้ว โปรดให้เอาเข้าไปตั้งถวายทอดพระเนตรในพระที่นั่ง
ไพศาลทักษิณ ในชั้นนั้น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
กรมหลวงศรีสุนทรเทพสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระอาลัยมาก แล
จะใคร่ทอดพระเนตรพระโกษฐ์ทองใหญ่ออกพระเมรุตั้ง

พระเบญจา จึงโปรดให้เชิญพระโกษฐทองใหญ่ไป
ประกอบพระศุภสมเ็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวง
ศรีสุนทรเทพเป็นครั้งแรก จึงเลยเป็นประเพณีในรัชกาล
ต่อมา ที่พระราชทานพระโกษฐทองใหญ่ให้ทรงพระศุภ
อันเป็นพิเศษนอกจากพระบรมศุภไท มีบัญญัติไว้ใน
ห้องพระอาลักษณ์ ลงมาถึงรัชกาลที่ ๔ กรมพระ
สุมทอมรพันธุ์พบปัญหานี้ ได้ทรงยกต่อมาอีกชั้นหนึ่ง
แลได้ยกต่อเมื่อจะพิมพ์ออกจนถึงปัจจุบัน มีอย่างนี้

ในรัชกาลที่ ๑

- ๑ สมเ็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพ

ในรัชกาลที่ ๒

- ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

- ๓ สมเ็จพระบรมราชเจ้ามหาเสนาบดี

- ๔ สมเ็จพระสังฆราช (สุก เกิมเป็นสมเ็จ

พระญาณสังวร อยู่วัดราชสิทธิาราม) เป็นพระอาวราช

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๕ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี

๖ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพวดี

ในรัชกาลที่ ๓

๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๘ กรมหมื่นสวัสดิวัดนวิศิษฎ์

๙ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณรัช

๑๐ สมเด็จพระบรมราชาเจ้ามหาศกัศิพลเสวย

๑๑ พระองค์เจ้าลักษณานุคุณ

๑๒ สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี

๑๓ สมเด็จพระศรีสุริยาลัย

๑๔ กรมหลวงเทพพลภักดิ์

๑๕ กรมหมื่นมณฑลยาพิศ

๑๖ กรมหมื่นนอบสรีสุตาเทพ

ในรัชกาลที่ ๔

๑๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑๘ สมเด็จพระนางโสมนัส

๓๙ สมเด็จพระบรมพรหมนาถ

๔๐ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ เมื่อชักพระศพ^(๑)

๔๑ สมเด็จพระบรมราชาธิราช

๔๒ กรมหลวงมหิศวรินทราธิราช เมื่อชักพระศพ

๔๓ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

๔๔ กรมหมื่นวิษณุชนกนิภาธร

กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ จะพระราชทานพระโกษฐ์ทองใหญ่ แต่ขัดข้องด้วยกรมพระพิทักษ์ฯ พระรูปใหญ่โต ต้องต่อลงสี่เหลี่ยมทรงพระศพ แลสร้างพระโกษฐ์มณฑปประกอบ จึงทรงพระโกษฐ์มณฑปตลอดงาน

๔๕ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

๔๖ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส

ในรัชกาลที่ ๕

๔๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(๑) พระราชทานพระโกษฐ์ทองใหญ่เมื่อชักพระศพนั้น เพราะพระเมรุที่พระราชทานเพลิงพระศพสร้างทั่วต พระโกษฐ์ทองใหญ่ตั้งพระเมรุแต่เมรุกลางเมือง

- ๒๘ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เมื่อชักพระศพ
 ๒๙ กรมพระเทเวศร์วชิรินทร์ เมื่อชักพระศพ
 ๓๐ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์
 ๓๑ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระเทพนารีรัตน์
 ๓๒ พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคย์
 นารีรัตน์
 ๓๓ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์
 ๓๔ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
 ๓๕ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้าฟ้ามหา
 วชิรดิศ
 ๓๖ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
 ๓๗ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระจักรพรรดิพงษ์
 ๓๘ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์
 ๓๙ สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริวรณิโสภณ

ในรัชกาล ที่ ๖

- ๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ๔๑ กรมหลวงวรเสถียรสุตา
 ๔๒ พระอรรคชายาเธอฯ กรมขุนอรรควรรราชกัญญา
 ๔๓ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนพิริยทรมานุชิต
 ๔๔ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนสรวรรคโลกดิษณวดี
 ๔๕ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช เมื่อชักพระศพ
 ๔๖ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ เมื่อชักพระศพ
 ๔๗ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
 ๔๘ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
 ๔๙ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ

วโรต

- ๕๐ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร
 ๕๑ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย
 ๕๒ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ
 ๕๓ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครราชสีมา
 ๕๔ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา

ในรัชกาลปัจจุบัน

๕๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๕๖ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เมื่อขึ้นพระศพ

๕๗ สมเด็จพระปิยะดิลกเจ้าสุโขทัยมหาราช พระ
อัครราชเทวี

ที่ ๖ พระโกษฐพระองค์เจ้า เรียกกันแต่แรกว่า
โกษฐลังกา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัวทรงพระราชดำริสร้างขึ้นทรงพระศพสมเด็จพระเจ้า
อภินันท์แต่ครั้งยังทรงผนวช เป็นดองสีเหลืองหุ้มผ้า
ขาว ยอดเป็นฉัตรระบายผ้าขาว เมื่อในรัชกาลที่ ๕
โปรดฯ ให้ใช้ทรงพระศพพระเจ้าลูกเธอที่ทรงพระเยาว์
ครั้งมีพระโกษฐมณฑปน้อย พระโกษฐนี้ใช้สำหรับทรง
พระศพพระองค์เจ้าวิภาวดี พระองค์เจ้าทั้ง นานถึงใน
รัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กรมพระยาบรมมหาราชวัง
จึงทรงคิดทำประกอบนอกขึ้น มีรูปทองคงเคิม แปลง
แต่ยอดเป็นทรงชฎาพอก ต่อมากกรมหมื่นปราบปรบ

ทำเดิมขึ้นใหม่อีกพระโกษฐหนึ่ง จึงมีอยู่ในเวลานี้ ๒
พระโกษฐ์คู่ด้วยกัน

ที่ ๗ พระโกษฐ์ทองน้อย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมพระเทเวศร์วชิรนทร์สร้าง
ขึ้นตามแบบอย่างพระโกษฐ์ทองใหญ่เมื่อในรัชกาลที่ ๔
บุญ จุลศักราช ๑๒๓๓ (พ.ศ. ๒๓๗๔) สำหรับทรง
พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เมื่อผลัดพระโกษฐ์ทองใหญ่ไปแต่งก่อนออกงานพระเมรุ
เมื่อทรงพระบรมศพหรือจัดงานพระศพกับพระโกษฐ์ทอง
ใหญ่แล้วหุ้มทองคำ ถ้าใช้งานอื่นไม่หุ้ม กรมพระ
สมมตอมรพันธุ์ ทรงจกคราวที่ได้หุ้มทองคำไว้ มีอยู่
ในท้ายบัญชีพระโกษฐ์ทองใหญ่ อย่างนี้

ทรงพระโกษฐ์ทองน้อยหุ้มทองคำ
ในรัชกาลที่ ๔

๑ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลที่ ๕

๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาเพชรรัตน

พระโกษจุทองน้อยนี้ เจ้าพระยาธรรมบาลีกรมการ
(ม.ร.ว. บ่อม นาลากล ฌอยชยา) สร้างเมื่อในรัชกาล
ที่ ๕ อภิเษกหนึ่ง

ที่ ๘ พระโกษจุทองน้อย พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรม
มหาพิชัยญาติสร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔ สำหรับทรง
พระศพระเจ้าลูกเธอที่ยังทรงพระเยาว์ เมื่อครั้งพระศ
สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงวิสุทธิกระษัตริย์ พระโกษ
จุทองคำละเพางาน

ที่ ๙ พระโกษจุทองใหญ่ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมขุนราชสีหวิกรมคึกอย่าง
สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปลาย จุลศักราช ๑๒๒๕
(พ.ศ. ๑๘๐๖) เขาเขามาแต่พระโกษจุทองน้อย
ทรงพระศพระพิทักษ์เทเวศร์ก่อน ด้วยกรมพระ
พิทักษ์เทเวศร์พระรูปใหญ่โต พระศพลองพระโกษ
สามัญไม้ได้ ต้องจำลองสี่เหลี่ยมขึ้นโดยละเพา จึง

โปรดให้สร้างพระโกษฐมณฑปขึ้นสำหรับประกอบของ
สี่เหลี่ยม พระโกษฐมณฑปใหญ่นี้ต่อมาสร้างขึ้นอีก
องค์หนึ่ง แต่จะสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ทราบแน่

ที่ ๑๐ โโกษฐเกราะ สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔
เมื่อปลาย รุสศักราช ๑๒๒๕ (พ.ศ. ๒๔๐๖) สำหรับ
ศพเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร) กว๊
ท่านอ้วน ศพลงลงสามัญไม้ได้ ต้องทำของสี่เหลี่ยม
จึงโปรดให้ทำโกษฐขึ้นประกอบ ที่เรียกว่า “โกษฐ
เกราะ” เพราะลายสลักเป็นเกราะรัท

ที่ ๑๑ โโกษฐราชินิกุล พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมขุนราชสีหวิกรมสร้าง
ขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปลาย รุสศักราช ๑๒๒๘
(พ.ศ. ๒๔๐๙) พระราชทานให้ประกอบศพพระยามนตรี
สุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) ก่อนขึ้น

ที่ ๑๒ พระโกษฐของเล็ก พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมหมื่นปราบปรบักษ์

สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อขุณบุรีลศักราช ๑๒๔๙
(พ.ศ. ๒๔๓๐) ทรงพระศปสมเด็จเจ้าลูกยาเธอ
เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ เป็นที่แรก แล้วได้ใช้ทรง
พระศปเจ้านายต่อมา มีบัญญัติพระสมมตอมรพันธุ์
ทรงทวไว้ ในท้ายบัญญัติพระโกษฐทองใหญ่อย่างนี้

พระโกษฐทองเล็ก

- ๑ สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์
- ๒ สมเด็จพระเจ้าฟ้าตรีเพ็ชรุตม์ธำรง
- ๓ เจ้าฟ้านภากรำรัสศรี
- ๔ กรมขุนสุพรรณภาควดี
- ๕ พระองค์เจ้าอรพวงศรีชมโกษ

ที่ ๑๓ พระโกษฐทองรองทรง พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมหมื่นปราบปรบักษ์
สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อขุณบุรีลศักราช ๑๒๔๙
ศก ๑๓๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) พระโกษฐองค์นี้ นับเหมือน

กษัตริย์โกษฐ์ทองใหญ่ สำหรับใช้แทนที่พระโกษฐ์ทอง
น้อย เวลาที่จะต้องห้ามทองคำ เพื่อจะต้องห้ามเข้า
แล้วออกบ่อย ๆ นับศักดิ์เสมอพระโกษฐ์ทองใหญ่

ยังมีเครื่องประดับสำหรับพระโกษฐ์อีกหลายอย่าง
เช่นพระโกษฐ์ทองใหญ่มีดอกไม้เพชร เป็นพุ่มเข้าบิณฑ
ดอกไม้ไหว เฟือง ดอกไม้เอว ของเหล่านี้ประดับ
ครบทุกอย่างแก่พระบรมศพ ถ้าพระราชทานให้ทรง
พระศพเจ้านายโดยปกติไม่มีเครื่องประดับ ถ้าพระ
ราชทานเครื่องประดับด้วยมีเป็นชั้น ๆ กัน ชั้นต้นประดับ
พุ่มเข้าบิณฑทุกเฟือง ชั้นสองแต่พระบรมศพ ประดับ
ดอกไม้เอวด้วยอีกอย่างหนึ่ง พระโกษฐ์เจ้านายก็มี
เครื่องประดับยกพุ่มเข้าบิณฑแลเฟือง ต่อที่ทรงบรรดา
ศักดิ์สูงจึงใช้เครื่องประดับ ถ้าพระราชทานให้ทรงศพ
เจ้านายชั้นต่ำลงมา หรือขุนนาง ไม่ใช่เครื่องประดับ

ตำนานหีบศพบรรพตศักดิ์

นอกจากโกษฐ์ต่าง ๆ ยังมีหีบหลวงสำหรับพระราชทานรองศพข้าราชการ โดยชั้นยศบรรพตศักดิ์เป็นอันดับกัน มีกำหนดศักดิ์เป็น ๓ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ “หีบทอง” เติมเป็นหีบทองทึบอย่างเดียว แต่ภายหลังทำขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีก ๓ อย่าง เรียกหีบทองทรายอย่าง ๑ หีบทองเครื่องหนังอย่าง ๑ กับหีบทองลายก้านขดอีกอย่าง ๑ นับศักดิ์เสมอกันทั้ง ๔ อย่าง เป็นหีบชั้นสูงสุดรองโกษฐ์ลงมา

ชั้นที่ ๒ “หีบกุดัน” ของเก่ามี ๒ อย่าง เรียกว่าหีบลายทรงเขี้ยวอย่าง ๑ หีบลายมังกรอย่าง ๑ ทำเดิมขึ้นใหม่เมื่อในรัชกาลที่ ๕ เรียกว่าหีบกุดัน ซึ่งควรจะมีคำต่อว่าลายเทศ อีกอย่าง ๑

ชั้นที่ ๓ “หีบเชิงชาย” มีอย่างเดียว

ตำนานหีบทั้งปวงนี้ ไม่พบจดหมายเหตุมีแห่งใดเลย
ทราบได้แต่ด้วยคำบอกเล่า กับสังเกตตัวหีบสันนิษฐาน
ประกอบ คงได้ตำนานที่จะกล่าวต่อไปนี้เรียงตาม
สมัยที่สร้าง

ที่ ๑ หีบทองหีบ เข้าใจว่าหีบชนิดนี้มีมานานตั้งแต่
ดึกดำบรรพ์ แลทำใช้สืบประเพณีมาจนทุกวันนี้ แต่
เดิมนั้นคนหาหีบเก่าจะรู้สึกโชคร้ายก็ไม่มี มีแต่หีบทำ
ใหม่ ๆ อยู่มากมาย เหตุด้วยหีบทองหีบเป็นหีบชั้นสูง
ผู้ที่ได้รับพระราชทานไปประดับเกียรติยศ ย่อมล้วนแต่
เป็นผู้ที่สูงศักดิ์ กอปรด้วยกำลังแลทรัพย์สิน บุตรหลาน
เห็นหีบหลวงเก่าคร่ำคร่าไม่พอแก่ใจ มีกำลังสามารถ
ทำได้ก็ทำแทนขึ้นใหม่ เมื่อเสร็จงานศพแล้วก็มอบ
ให้แก่เจ้าพนักงานผู้รักษาหีบหลวง สำหรับไว้ใช้สำหรับ
ราชการต่อไป เพราะนอกจากได้พระราชทานแล้ว ใคร
จะใช้หีบอย่างนั้นไม่ได้ เจ้าพนักงานได้หีบใหม่แล้ว
ก็ทิ้งหีบเก่า ไม่คิดที่จะซ่อมแซม เลยสูญหายไปหมด

หีบเการูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไร ถ้าใครก็ไม่ไ้
 ความแน่ กล่าวกันแต่ว่า “โต” นี้สงสัยว่าหีบ
 เก่าจะเป็นรูปอย่างกันสอยปากฉาย หีบเคียนเป็นรูป
 ไ้เหลี่ยม มีฝา เหล็กกลึง ปีกทองหีบ มีฐาน
 สลักปีกทองประดับกระงก แต่ก่อนนั้นมาจนกระทั่งใน
 รัชกาลที่ ๔ ตอนแรก พระศัพพะองค์เจ้าวังหน้าก็ยัง
 ำใช้ หีบทองหีบ มาใช้สำหรับพระราชทานประดับ
 เกียรติยศศพหม่อมเจ้า กับข้าราชการอันมีบรรดาศักดิ์
 เป็นพระยาสามัญ แลพระซึ่งเป็นราชินิกุล หม่อม
 ราชินิกุล กับทั้งข้าราชการอันมียศเป็นนายพลทหารบก
 ทหารเรือ เจ้ากรมพระตำรวจ แลหัวหมนมหาคเล็ก
 ที่ ๒ หีบเชิงชาย เป็นหีบรูปกันสอย ปากฉาย
 ฝนทาแดง ขอบสลักเป็นลายปีกทอง ประดับแว
 กระจก ไม่มีฝา ไม่มีฐาน ตามที่รู้กันมาว่าสร้างแต่
 ครั้งรัชกาลที่ ๑ สังกะเลศกลายประกอบทั้งรูปเห็นจริง
 ไม่มีสงสัย ยังได้ยินเล่ากันต่อขึ้นไปอีกว่า หีบ

เชิงชาย หีบลายทรงเข้าฉันท์ เกิมที่เป็นพั้งแฉง
 หุ้มสักหลาดสี ครั่งลายทองแผ่ลวดคลุ เหมือนอย่าง
 ม่านเรือ ทำไว้เป็นสี่กระแยะ เวลาจะประกอบศพ ผูก
 สี่มุมหุ้มนอกดองใน แต่ความซ้อนเท็จจริงประการใดอยู่
 แก่ผู้กล่าว ถ้าหากว่าเป็นอย่างนั้น คงเป็นมาแต่ครั้ง
 กรุงธนบุรี หรือเป็นประเพณีมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่อย่าง
 ไรก็ดี ข้อที่กล่าวเช่นนั้นเป็นความงามสมจริงยิ่งนัก
 สมัยนี้ใช้ หีบสำหรับพระราชนานประคอง ศพข้าราชการ
 อันมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงเป็นชน กับทั้งเจ้าแก้วพนักงาน
 ฝ่ายใน หีบเชิงชายนี้ กรมหมื่นปราชญ์ทำขึ้น
 ใหม่เมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีกใบ ๑ แต่ผิดกันกับของเก่า
 ทรายเป็นหีบกันปากเท่ากันไม่ผาย มีฝาไม้ฐาน กับมี
 ลายดอกไม้วางลวดทองแถมลงในทพนักงวดย สำหรับ
 พระราชนานไปประคองบรรดาศักดิ์ศพข้าราชการ ชั้นที่
 เป็นหลวงเป็นชน กับข้าราชการอันมีศักดินาในกรมมหาด
 เล็ก ชั้นหุ้มแพร แลฝ่ายทหารชั้นนายร้อย กับทั้ง

ถ้าแก่พนักงานฝ่ายใน แลภรรยาข้าราชการซึ่งได้รับ
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน
ชั้นตติยจุลจอมเกล้า แลเจตตจุลจอมเกล้า

ที่ ๓ หีบลายทรงเขี้ยวฉมูท เป็นรูปกันสอย ปากผาย
สลักเป็นลายทรงเขี้ยวฉมูทมีขอบอย่างม้วน คอปกปิดทอง
ฝังแววกระเจก ฝังลงชาค ฝังทำรูนเดียวกับหีบเชิง
ชาย สร้างในรัชกาลที่ ๑ ทั่วกัน เข้าใจว่าทำพร้อม
กันเป็นหีบคู่ สำหรับเก็บยศชั้นกลางใบหนึ่งชั้นต่ำใบ
หนึ่ง แต่จะส่งต่ำเพียงไรที่ใดพระราชทานอยู่แต่ก่อนนั้น
หาทราบไม่ ในทววันนี้ใช้พระราชทานประดับบรรดาศักดิ์
ศัพข้าราชการชั้นพระ กับข้าราชการอันมียศ เป็นปลัด
กรมพระตำรวจ แลจ่ามหาดเล็ก

ที่ ๔ หีบลายมังกร ทววันนี้ใช้สำหรับพระราชทาน
ประดับบรรดาศักดิ์ศัพข้าราชการ ชั้นพระชั้นหลวง แต่
เจ้าพนักงานจำเพาะจะจัดให้แต่แก่ศัพพระหลวงที่เป็นเชื้อ
จีน มีขุนนางเจ้าอาษาเป็นต้น ใต้ไข่นอกไปจากที่เป็นจีน

ข้างก็เป็นแต่บางครั้ง เมื่อมีงานศพพ้องกันมาก จน
 หีบไม่พอจ่าย เป็นความคิดของเจ้าพนักงานจะเล่นให้
 เป็นกลเม็ด ด้วยสำคัญใจว่าลายมังกรเป็นลายจีน
 เหมาะแก่ข้าราชการที่เป็นจีน แต่ความสำคัญเช่นนั้นผิด
 เพราะมังกรในลายนั้นหาใช่มังกรจีนไม่ เป็นมังกรไทย
 สองตัวหันหน้าเข้าหากัน คั่นอยู่ในกนกเครือ เหมือน
 ลายพนักพระแทลที่พระวิมานในพระราชวังบวร หรือที่
 หอพระมนเทียรธรรม งามไม่มีที่เปรียบ หีบหลวงทั้ง
 หก ใบไหนจะงามเสมอใบนี้ไม่มี ไม่มีสงสัยว่าจะ
 สร้างรัชกาลไหน นอกไปจากรัชกาลที่ ๑ เพราะรูปหีบ
 ก็เป็นรูปชนิดกันสอ ปากผาย ไม่มีฝาไม่มีฐาน สมน
 อย่างรัชกาลที่ ๑ ลายมังกร (ไทย) ก็เป็นลายที่ถนัด
 ทำอยู่ในรัชกาลที่ ๑ ยุคเดียว หีบใบนี้เดิมทีเห็นจะใช้
 เป็นเกียรติยศสูงเหนือหีบลายทองเข้าพิธีศพไป เห็น
 ได้ที่ผม่อทำประณีตกว่าลายคทองทั้งตัว พนักประทับ
 ธารงกแววกฝงกระงก

ที่ ๕ หีบกุณฑ์ พกกันว่า กรมขุนราชสีหวิกรมสร้าง
ขึ้นโดยพระบรมราชโองการ เมื่อในรัชกาลที่ ๕ สำหรับ
พระราชทานประทับเกียรติยศศพเจ้าจอม ผู้ซึ่งได้รับ
พระราชทานหีบหมากกาไหลทอง แล้วภายหลังใช้พระ
ราชทานมหาเศวตฉัตรหีบหุ้มแพรผู้ซึ่งเป็นราชินีลูกด้วย เป็น
หีบชนิดที่มีฝาไม้ฐานรูปไม้ฝาย ตัวหีบสลักเป็นลายเทศ
ยิบทองทองพันชั่งลาย ผงแววกระจุก ฝีมือสมควรกัน
แล้ว กับท้าวสร้างในรัชกาลที่ ๕

ที่ ๖ หีบทองทราย คือหีบทองทบนนเอง แต่ไว
ทรายเม็ดทรายเล็กก่อน แล้วจึงยัดทองทับ กรมหมื่น
ปราบปรามสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ พระราชทานรองศ
พห้อมหีบ ในกรมหมื่นปราบ ๔ มารดาเจ้าพระยาธรรมมา
ธิกรณ์เป็นที่แรก เมื่อเวลาสร้างขึ้นสำหรับพระ
ราชทานประทับเกียรติยศรองจากโกษาธิบดี นับว่าบรรดา
ศักดิ์สูงกว่าหีบทองทบ เคียงนี้ใช้สำหรับหม่อมห้าม
แลภรรยาข้าราชการ ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราช

อิศริยาภรณ์ที่ติดยลจอมเกล้าฝ่ายใน กับทั้งข้าราชการ
ฝ่ายหน้า ซึ่งได้รับพระราชทานโต๊ะทองคำทอง

ที่ ๗ หีบทองคำเครื่องห่มแบบหีบทองคำของตนเอง
แต่ตัวหีบสลักเป็นลายเครื่องห่ม นัยเป็นหีบต่อโกษจุ
เกียรติยศเสมอกันกับหีบลายก้านขด สำหรับใช้แทนกัน
กรมหมื่นปราชญ์ราชสร้างขนิมในรัชกาลที่ ๕ ทราบ
ว่าพระราชทานรองศัพพะยาอรรคราชนาถภักดี (หว่าก
ยมนาถ) เป็นครั้งแรก ศพนันไว้ที่เมืองจันทบุรีช้านาน
จึงได้ฝัง เพราะคนหีบใบนี้จึงได้เก็บหายไปแล้ว
หลายปี

ที่ ๘ หีบทองคำก้านขด แบบหีบทองคำของตนเอง
แต่ตัวหีบสลักเป็นลาย ตั้งใจจะให้เป็นกนกก้านขด บิด
ทองล้วน ทุกวันนใช้เป็นหีบรองโกษจุ ถ้าผู้ใดที่มี
เกียรติยศสูง ไม่ได้พระราชทานโกษจุ ก็ได้พระ
ราชทานหีบนี้ ตกอยู่ในข้าราชการซึ่งได้รับพระราชทาน
พานทองเป็นพน

บรรดาหีบทุกอย่างตามที่กล่าวมานี้ ยังต้องมีเครื่องประกอบอีกสิ่งหนึ่ง คือผ้าเย็บรอบคลุมบนหลังหีบ หีบเชิงชาย หีบลายมังกร หีบลายทรงเข้าปัทม จำเป็นอยู่ที่ต้องมีผ้าคลุม เพราะไม่มีผ้า หีบอื่นนอกนั้นไม่จำเป็นเลยที่จะต้องคลุมผ้า เพราะมีผ้าแล้ว ทำด้วยหลังกันเลียบ ๆ มา ศพราษฎรบางรายยังหลังกันสนกยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก ต้องมีไม้ไผ่จักผกเป็นคันเหมือนบรรทัด วางลงไว้บนหลังหีบก่อน แล้วจึงคลุมผ้าหีบ เคยมีคนสงสัยคิดไม่เห็นประโยชน์ ถามกันว่าสำหรับอะไร เคยได้ยินมีคนแปลว่า สำหรับให้คนตายก้าวขึ้นสวรรค์ ที่แท้ก็คือเคยทำมาแต่ครั้งหีบยังไม่มีผ้า ใช้ผ้าคลุมแทน ถ้าเป็นผ้าชนิดที่หนาหนักก็ตกต้องข้างเลียบหล่นลงไปเสียในหีบ จึงต้องผกไม้เป็นคาน พาดปากหีบไว้ไว้ กันไม่ให้ตกลงไป ทุกวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไป ศพที่เจ้าภาพมีกำลังมักใช้ดอกไม้สดกรวยปักแทนผ้าในเวลาออกงาน

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ตำบลถนนราชพิธ จังหวัดพระนคร

วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๑